

До спеціалізованої вченої ради ID 10602
ДНП «Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Чеховської
Ірини Василівни на дисертацію Бондарчук Юлії Василівни на тему
«Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на
психічні розлади», подану на здобуття ступеня доктора філософії подану
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Відгук підготовлений на основі вивчення тексту поданої на захист дисертації, а також наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації.

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Актуальність дисертаційного дослідження має багатовимірний характер і віддзеркалює глибинні суперечності сучасного етапу правового розвитку, пов'язані з необхідністю адаптації правової системи до вимог цифрової трансформації суспільства. Інформаційна революція кардинально змінила природу медичних правовідносин, створивши нові форми взаємодії між пацієнтами, лікарями та державними інституціями. У сфері психіатричної допомоги зазначені зміни набувають особливої гостроти, оскільки усталені механізми правового регулювання виявляються недостатніми для належного забезпечення як прав пацієнтів, так і загальносуспільних потреб. Психіатрична інформація, будучи найбільш чутливою категорією медичних даних, потребує принципово нових підходів до правового регулювання, які б враховували як її особливу природу, так і специфіку сучасних інформаційних технологій. Відсутність комплексного правового забезпечення цієї сфери створює ситуацію правової

невизначеності, що негативно впливає на якість медичних послуг та рівень захисту прав громадян.

Системна значущість порушеної теми полягає в необхідності подолання нормативної розпорошеності, що характерна для чинного регулювання інформаційної складової у сфері охорони здоров'я. Українське законодавство не має внутрішньо узгодженої доктрини інформаційно-правового впорядкування медичних відносин, що зумовлює численні суперечності та прогалини у правозастосуванні. Особливу складність становить правове врегулювання обміну психіатричними даними між державними структурами, коли застосовуються непок'єднані правові конструкції. Умови трансформації системи охорони здоров'я, а також цифровізація документообігу, лише підсилюють гостроту цієї проблеми. Вироблення узгодженого нормативного підходу, здатного забезпечити правомірну і ефективну взаємодію в сфері обігу інформації про психічне здоров'я, становить першочергове завдання сучасного правового розвитку. Дисертаційна робота спрямована на теоретичне обґрунтування такого підходу.

Інституційна значущість порушеної проблематики зумовлена необхідністю формування нових правових моделей взаємодії між учасниками системи охорони психічного здоров'я. Традиційна модель вертикального підпорядкування медичних закладів не відповідає вимогам інформаційного суспільства, де ключову роль відіграють горизонтальні зв'язки та мережеві форми організації. Особливого значення набуває питання розподілу повноважень між центральними та місцевими органами влади у сфері управління психіатричною інформацією. Невизначеність у процедурі координації призводить до функціонального дублювання, нераціонального витрачання ресурсів і погіршення доступності допомоги. Додаткові загрози виникають через нечіткий правовий статус недержавних організацій, що залучені до надання допомоги особам з психічними розладами, зокрема в частині гарантування інформаційної безпеки. Встановлення системного інституційного каркасу інформаційно-правового забезпечення у даній сфері є

необхідною умовою для забезпечення ефективного публічного управління та сталого розвитку медичної політики.

Отже, дослідження Бондарчук Ю.В. відповідає фундаментальним завданням модернізації української правової доктрини та становить науковий внесок у вирішення актуальних проблем правового регулювання, що виникають на перетині інформаційного права, медичного права та адміністративного права в умовах цифрової трансформації суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Бондарчук Ю. В. виконано відповідно до тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 463); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27.09.2021 № 487; Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Робота також виконана у межах плану наукових досліджень Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», зокрема в межах тематики кафедри конституційного та адміністративного права «Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (шифр № 71/13.01.02Н) і теми «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр № 53-2022/13.01.02).

Таким чином, тема дисертаційної роботи відповідає актуальним напрямам розвитку державної політики у сфері охорони психічного здоров'я і прав людини в умовах цифровізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність і новизна. Ступінь обґрунтованості положень, сформульованих у дисертації, ґрунтується

на системному аналізі правових, соціальних та етичних аспектів інформаційно-правового забезпечення охорони психічного здоров'я в Україні в умовах цифровізації, воєнного стану та трансформації законодавства у сфері охорони здоров'я. Вперше в українській юридичній науці здійснено комплексне міжгалузеве дослідження цього інституту як цілісного правового механізму, що охоплює питання нормативного регулювання, захисту прав пацієнтів, цифрового документообігу та інформаційної безпеки.

Методологічний апарат дослідження є концептуально вивіреном і включає широкий спектр загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Застосування діалектичного, історико-правового, порівняльно-правового, формально-юридичного, логіко-семантичного та статистичного методів дало змогу всебічно дослідити еволюцію правового регулювання психіатричної допомоги, узагальнити підходи до тлумачення понять «психіатрична допомога», «психіатрична таємниця», «пацієнт», «інформація про стан психічного здоров'я», а також порівняти українське законодавство з європейськими стандартами.

Емпірична база дисертації є репрезентативною й охоплює нормативно-правові акти України та іноземних держав, рішення Європейського суду з прав людини, національну судову практику, аналітичні матеріали ВООЗ і Ради Європи, офіційні статистичні звіти МОЗ України та матеріали медико-правових експертиз. Окреме значення має аналіз юридичних колізій, що виникають при госпіталізації недієздатних осіб, а також проблем доступу до психіатричної інформації в умовах відсутності спеціального режиму її охорони.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, відзначаються високим ступенем обґрунтованості, новизною та безпосередньою практичною цінністю. Зокрема:

вперше:

- 1) сформульовано авторське визначення поняття «інформаційно-правове забезпечення охорони осіб з психічними розладами» як багатокomпонентного правового інституту;

2) обґрунтовано потребу законодавчого закріплення терміна «психіатрична таємниця» як особливого режиму охорони чутливої медичної інформації;

3) виокремлено та описано структурні елементи цього забезпечення (нормативний, організаційний, процедурний, інформаційно-технічний);

4) здійснено класифікацію суб'єктів інформаційно-правового забезпечення з урахуванням їх функціонального навантаження;

5) запропоновано модель єдиного електронного реєстру осіб, які перебувають на обліку в закладах психіатричної допомоги, із врахуванням принципів обмеженого доступу та конфіденційності;

Удосконалено:

1) зміст поняття «адміністративно-правове регулювання у сфері охорони психічного здоров'я» шляхом розширення його на цифрові інструменти медичного обліку;

2) механізм захисту прав осіб із психічними розладами у зв'язку з прогалинами в процедурі примусової госпіталізації;

3) підхід до тлумачення співвідношення інформаційної безпеки та захисту персональних даних у сфері охорони психічного здоров'я.

Дістали подальшого розвитку:

1) положення про адміністративно-правовий статус учасників системи охорони психічного здоров'я, зокрема органів охорони здоров'я, соціального захисту, правопорядку та правосуддя;

2) концепція впровадження європейських стандартів захисту психічного здоров'я у національне законодавство;

3) підхід до уніфікації правового регулювання електронної медичної документації, включаючи психіатричні дані.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх застосовності у законотворчому процесі, нормопроектній діяльності, розробці галузевих нормативних актів та оновленні державної політики у сфері психічного здоров'я.

Достовірність одержаних результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені автором у дисертаційній роботі, мають високий рівень вірогідності та обґрунтованості. Дослідження здійснене у відповідності до теми, об'єкта та мети, а також на основі комплексного використання спеціально-юридичних, порівняльно-правових, гносеологічних, системно-структурних та інших методів, що дозволило забезпечити внутрішню логіку та завершеність наукової роботи. Достовірність результатів підтверджується широким колом нормативних, теоретичних та емпіричних джерел, апробацією результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікаціями у фахових юридичних виданнях. Важливим свідченням практичної значущості та обґрунтованості положень дисертації є акти та довідки про впровадження результатів дослідження в діяльність ряду установ, зокрема: кафедри конституційного і адміністративного права Державного університету «Київський авіаційний інститут», ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків МОЗ України», КНП «Клінічний заклад з надання психіатричної допомоги «Психіатрія» Київської міської ради, Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика та Київського медичного університету.

Значення результатів для науки та практики. Результати дисертаційного дослідження Бондарчук Ю.В. мають теоретичне та прикладне значення у сфері інформаційно-правового забезпечення охорони психічного здоров'я. У науковому вимірі цінність роботи полягає у концептуалізації правового режиму обігу психіатричної інформації, включно з формуванням категоріального апарату, що охоплює дефініції понять «психіатрична таємниця», «інформація про психічне здоров'я», «електронні психіатричні дані», а також у розробці цілісної моделі нормативного врегулювання відповідних правовідносин. Запропоновані авторкою підходи щодо міжвідомчого обміну медичною інформацією, правового статусу недієздатних осіб та процедур примусової госпіталізації ґрунтуються на стандартах Європейського суду з прав людини й адаптовані до умов цифровізації та воєнного стану.

Практичне значення дисертації підтверджено низкою впроваджень, засвідчених офіційними документами. Зокрема, матеріали дослідження використано:

- у клінічній діяльності комунального некомерційного підприємства «Клінічний заклад з надання психіатричної допомоги “психіатрія”» (довідка від 15.05.2025);
- при розробці освітніх курсів та методичних матеріалів у Державній установі «Інститут судової психіатрії МОЗ України» (довідка від 11.04.2025);
- у навчальному процесі Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, зокрема в частині підготовки лекцій і тестових завдань для магістрів спеціальності 081 «Право» (довідка від 20.05.2025);
- у викладацькій і науково-методичній роботі Київського медичного університету, в межах дисциплін «Основи медичного права» та «Міждисциплінарні аспекти правового захисту психічного здоров'я» (довідка від 01.05.2025 № 01-22/1026-1).

Одержані висновки можуть бути використані у:

- нормотворчій діяльності – для внесення змін до Закону України «Про психіатричну допомогу» в частині чіткого регламентування обігу психіатричних даних;
- правозастосовній практиці – під час тлумачення норм щодо захисту конфіденційної інформації про психічний стан;
- розробці державної інформаційної політики у сфері охорони психічного здоров'я – для уніфікації цифрових протоколів та етичних стандартів взаємодії медичних, соціальних і правоохоронних органів.

Таким чином, результати дисертації мають комплексне значення як для розвитку доктрини інформаційного та медичного права, так і для

впровадження ефективних практичних рішень у сфері охорони психічного здоров'я в Україні.

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Дисертація Бондарчук Ю.В. є самостійним науковим дослідженням, у якому викладено авторські теоретичні положення, висновки та пропозиції щодо інформаційно-правового забезпечення охорони осіб, які страждають на психічні розлади. Основні положення дисертації обговорювались на засіданнях кафедри, а також апробовані на семи науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних: «Global science: prospects and innovations» (Ліверпуль, 2024), «Наука та освіта як основа суспільного розвитку» (Житомир, 2024), «Вектори розвитку науки та технологій в умовах глобалізації» (Рига, 2024), «Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір» (Київ, 2023) тощо.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 19 наукових публікаціях, серед яких 8 статей у фахових юридичних виданнях України та 11 тез доповідей, що засвідчують широку апробацію наукових положень. Публікації охоплюють ключові напрями дослідження, містять як теоретичні узагальнення, так і практичні рекомендації, що свідчить про повноту й завершеність проведеної наукової роботи.

Академічна доброчесність автора. У дисертації факти академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації відсутні, що свідчить про академічну доброчесність автора.

Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Бондарчук Ю. В., слід зазначити низку положень, які мають дискусійний характер та можуть бути уточнені або поглиблені в ході подальшої наукової дискусії:

1. У підрозділі 1.1 (с. 43) авторка слушно акцентує на відсутності законодавчо закріпленого поняття «психіатрична таємниця» та наводить загальне визначення «лікарської таємниці» відповідно до статті 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я. У підрозділі 3.3 (с. 157-158)

запропоновано авторське визначення «психіатричної таємниці» та шляхи її нормативного закріплення. Водночас у дисертації бракує порівняльного аналізу положень статей 39-1 і 40 Основ щодо співвідношення правового режиму загальної медичної й спеціальної психіатричної інформації, що могло б посилити концептуальну чіткість та практичну застосовність пропозицій.

2. У підрозділі 2.3 дисертантка детально характеризує суб'єктів інформаційно-правового забезпечення, проте, розглядаючи повноваження Міністерства охорони здоров'я України у підрозділі 3.3., авторка не аргументує необхідність розширення його повноважень щодо ведення державного реєстру осіб з психічними розладами (с. 168). Зокрема, залишається дискусійним питання про співвідношення функцій МОЗ та НСЗУ в контексті технічного адміністрування реєстру, а також про межі компетенції кожного з цих органів у сфері обробки персональних даних пацієнтів.

3. Пропозиція авторки щодо створення диференційованого доступу до реєстру осіб з психічними розладами (підрозділ 3.2, с. 175) потребує додаткового обґрунтування з точки зору дотримання принципу пропорційності обмеження права на приватність. Зокрема, дискусійним видається надання лікарсько-експертним комісіям доступу до структурованих даних у форматі «придатний/непридатний» без можливості ознайомлення з конкретними медичними деталями (підрозділ 3.2, с. 152), що може негативно вплинути на якість експертних висновків.

4. Обґрунтовуючи необхідність створення інституту незалежного омбудсмана з прав осіб з психічними розладами (підрозділ 3.3, с. 162), дисертантка не аналізує можливість інтеграції таких функцій до існуючої системи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини через створення спеціалізованого департаменту. Така альтернатива могла б бути більш економічно обґрунтованою та практично реалізованою в умовах обмежених бюджетних ресурсів.

Втім, зазначені зауваження не знижують загальний рівень проведеного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного

роботи Ю.В. Бондарчук «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади» та можуть бути обговорені у процесі дискусії під час захисту.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Бондарчук Юлії Василівни на тему «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади», подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», за своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю теоретичних положень і висновків, практичною значущістю, рівнем апробації основних результатів, а також повнотою їх висвітлення у наукових публікаціях відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 502 від 19.05.2023 р.

Офіційний опонент

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

Ірина ЧЕХОВСЬКА

